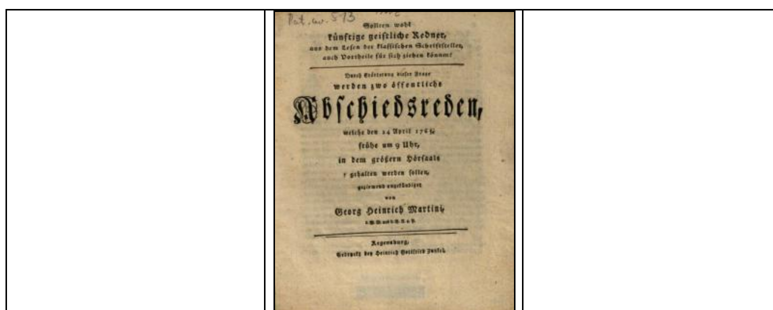

Sollten wohl
künftige geistliche Redner,
aus dem Lesen der klassischen Schriftsteller,
auch Vortheile für sich ziehen können?

Durch Erörterung dieser Frage
werden zwo öffentliche
Abschiedsreden,
welche den 24 April 176[illegible]
frühe um 9 Uhr,
in dem größern Hörsaale
gehalten werden sollen,
geziemend angekündiget
von
Georg Heinrich Martini,

Regensburg,
Gedruckt bey Heinrich Gottfried Zunkel.

GEORG HEINRICH MARTINI

SOLLTEN WOHL KÜNFTIGE GEISTLICHE REDNER, AUS DEM LESEN DER KLASSISCHEN SCHRIFTSTELLER, AUCH VORTHEILE FÜR SICH ZIEHEN KÖNNEN?

ZOUDEN TOEKOMSTIGE GEESTELIJKE REDENAARS AAN HET LEZEN VAN DE KLASSIEKE SCHRIJVERS WELLICHT OOK VOORDELEN KUNNEN ONTLENEN?

1 7 6 9

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

3 oktober 2021

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING VAN DE VERTALER

Dit werk moet niet worden gezien als een zeer uitgebreide handleiding in de retoriek. De auteur beperkt zich ertoe, enkele algemene raadgevingen te verstrekken, en de toekomstige redenaars te wijzen op het nut om ze na te volgen.

Daarbij heeft zijn raad ook betrekking op het lezen van de klassieke schrijvers. Hun invloed en technieken moeten voor de huidige redenaars een inspiratie zijn.

Ruud Muschter

BRONVERMELDING

Regensburg, 1765

https://www.zvdd.de/dms/load/met/?PPN=urn%3Anbn%3Ade%3Abvb%3A12-bsb11114705-6

https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb11114705?page=,1

Bayerische Staatsbibliothek

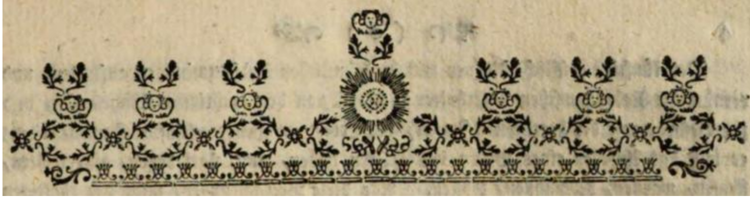
HET OMSLAG

Sollten wohl
künftige geistliche Redner,
aus dem Lesen der klassischen Schriftsteller,
auch Vortheile für sich ziehen können?

Ter verheldering van deze vraag
worden twee openbare
afscheidstoespraken,
die op 24 april 1765,
om 9.00 uur vroeg,
in de grote gehoorzaal
worden gehouden,
passend aangekondigd
door
Georg Heinrich Martini

Regensburg,
gedrukt bij Heinrich Gottfried Zunkel.

DE TEKST

Op een andere plek en bij een andere gelegenheid hebben wij laten zien, dat een godgeleerde, beschouwd als uitlegger van de Heilige Schrift en als criticus van de verschillende leeswijzen daarvan, door het lezen van de klassieke schrijvers grote voordelen kan behalen, ja, daardoor moet worden gevormd.[1] De goede bijval van verschillende beroemde geleerden waarmede zij dit geschrift opnamen, maakte mij zo driest om bij het huidige voorval een andere vraag op te werpen, die in zekere zin met de vorige analyse verwant is. En wij hopen, op zijn minstens wensen wij, dat deze bezigheid niet gans zonder nut zal zijn. Zouden wij voor sommige lezers op dit vlak te ver schijnen te gaan, en de klassieke schrijvers een al te grote waarde schijnen toe te kennen, dan vragen wij om zulks op de rekening van menselijke zwakheden te zetten, die ons haast doordringend verleiden om de wetenschap en de kwestie waarmede wij omgaan bijzonder te verheffen. Om ons daarvan vrij te spreken, daarvoor zijn wij te bescheiden. Wij geven toe, dat wij er ook aan onderworpen zijn, en vragen iedere lezer om ons goedmoedig te ontzien. Intussen geloven wij toch, dat wij meer uit overtuiging dan uit zuivere partijdigheid spreken. De goedgunstige lezer mag, na genomen moeite om onze bijdrage door te bladeren, zelf bepalen of wij onjuist oordelen wanneer wij de vraag of toekomstige geestelijke redenaars aan het lezen

[1] [voetnoot van de auteur:] '*De interprete ac critico sacro ex auctorum classicorum lectione formando prolusie*', Annaeberg, 1763.

der klassieke schrijvers ook voordelen voor zichzelf kunnen ontlenen, beamen. De toetsing en bevinding van onze argumenten zal zijn hierop gevelde oordeel het beste rechtvaardigen.

De toekomstige geestelijke redenaar wil in openbare vergaderingen optreden en verstandige medemensen onderhouden. Hij wil over de belangrijkste waarheden en - ter bevordering van het heerlijkste doel - over het opbouwen van de duur gekochte ziel spreken. Hij wil het aanzien van een bode van de Heer hebben, en in plaats daarvan onderrichten, straffen, waarschuwen, vermanen, troosten. Al deze beschouwingen zijn, samen met de toekomstige rekenschap, vermogend om de borst van een denkende jongeling met een heilige eerbied te vervullen, en hem op te vorderen om zich in deze levenswijze zo waardig mogelijk voor te bereiden, al het vereiste met de roemrijkste ijver aan te leren en zich door generlei vooroordelen en voorbeelden van het pad der waarheid en deugd te laten wegvoeren. Hij zal bij voortgezet nadenken bevinden, dat zijn toekomstige bezigheid iets meer dan wekelijks een preek is, en dat zelfs daarvoor meer vereist wordt dan de driestheid om iets uit de manchet zonder ordening, grondigheid en mannelijke welsprekendheid rond te zwetsen, of bij gelegenheid in een pathetische toon te straffen en met dwalingen en ketterijen om zich heen te werpen. Hij zal, hoe meer hij de kwestie uitspit, des te treffender gronden ontdekken om bijtijds een verstandig plan te maken, het zo ijverig mogelijk na te volgen, en alle slechts mogelijke hulpmiddelen te zoeken en aan te wenden om diegene te worden, voor wie men hem ooit moet houden.

Iedere redenaar heeft ten tijde dat hij optreedt, de bedoeling (althans, die zou hij moeten hebben) om zijn toehoorders over belangrijke waarheden te onderrichten en te overtuigen, tot noodzakelijke handelingen aan te sporen en met nuttige of aangename onderwerpen te plezieren. Precies dit moet de geestelijke redenaar tot zijn belangrijke oogmerk maken en als het grote doel van zijn redevoering aanzien. En wel des te meer naarmate de waarheden, die hij moet voordragen, verhevener

zijn, en hoe groter en heiliger het doel is aan het bereiken waarvan hij moet werken. De geestelijke redenaar wil en moet het verstand van zijn toehoorders door de voordracht van natuurlijke, zowel als hoofdzakelijk geopenbaarde leerstellingen ophelderen, en zo overtuigen dat hij de waarheid leert onderkennen en van de dwaling onderscheiden. Tegelijk moet hij ook vatten wat voor het heil van de ziel noodzakelijk is. De geestelijke redenaar wil en moet de wil en de neigingen van zijn toehoorders machtig aansturen, en beide ter verafschuwing van de ondeugd en ter bereidwillige beoefening van alle slechts mogelijke deugden krachtig aansporen, en ook, zoals de eloquente Chrysostomus, niet eerder nalaten, dan tot hij de vruchten van zijn vermaningen ziet. De geestelijke redenaar wil en moet ook de gemoederen van zijn toehoorders door een fraaie, edele en verheven voordracht, door uitgezochte waarheden in niet minder uitgezochte woorden ingekleed, door welgekozen en aan de tijd, aan het oord, aan de personen afgemeten onderwerpen, door nieuwe wendingen van bekende dingen, et cetera, op een fatsoenlijke en bij zijn karakter passende wijze een genoegen doen, zodat zij hem gaarne horen en hij dientengevolge verkrijgt dat hij meer goeds sticht en opbouwt.

Hieruit volgt nu, dat deze redenaar evenzo als andere, zich om kwesties moet bekommeren die hij wil voordragen en waarover hij wil spreken; dat hij aan goede, edele, waardige en aangemeten woorden moet denken waarin hij zijn kwesties kan inkleden; dat hij zowel de kwesties als de woorden zo moet ordenen en onder elkander verbinden, dat de natuur en het gezonde verstand geen geweld worden aangedaan, en zijn voordracht niet méér op een wilde chaos dan op een uitgewerkte redevoering gelijkt; dat hij de regels der bedachtzaamheid goed moet bestuderen, welke hem te allen tijde en bij alle gebeurtenissen veilig leiden; en dat hem, samen met een gelukkige genius, steeds onderwerpen ter behandeling worden ingefluisterd die in staat zijn de beste indruk te maken en zich van

de genegenste acceptatie kunnen verzekeren; dat hij ten slotte zich de bekwaamheid aanwent om zijn gelukkig bedachte, natuurlijk geordende, duidelijk verklaarde, bondig bewezen en fraai ingeklede waarheden op een goede, winnende, ja, bedwingende wijze voor te dragen en met zijn stelling, gelaatsuitdrukking en gebaren te begeleiden. Dit alles zal men zonder tegenspraak van mij aannemen en, zonder mijn herinnering, bij deze weinige woorden er nog vele bedenken die mij qua de ruimte en de tijd niet vergund zijn te zeggen. Nu kan men zich afvragen, of de toekomstige geestelijke redenaar ook bij ijverig lezen van klassieke schrijvers daarin iets zal vinden wat hij tot zijn fortuinlijke vorming kan aanwenden en waarvan hij gebruik kan maken. Wij bevestigen zulks en zulke onze argumenten daarvoor aanvoeren, bepalen en zoveel als mogelijk is, bewijzen.

Omstandigheden en waarheden vormen het eerste onderwerp waarom de toekomstige geestelijke redenaar zich moet bekommeren. Zulks moet hij deels uit het boek der natuur, deels uit de Openbaring halen. Hij kan echter ook zeer veel van hetgeen voor zijn doel aangemeten is, zowel uit klassieke schrijvers als uit bronnen scheppen. En waarom dit niet? Mag de natuur voor zijn bedoeling nuttig zijn, waarom zou hij dan niet iets soortgelijks met de schrijvers kunnen doen die de natuur kenden, en zo edel mogelijk nabootsten? Al laten de geheimenissen van de Openbaring zich niet uit de klassieke schrijvers kennen en verklaren, ze bieden toch veel stof die tot verheldering der natuurlijke en geopenbaarde waarheden met het grootste nut kan worden aangewend. Wat bevatten de Socratische papieren, zoals Horatius zich uitdrukt, Plato, Xenophon, alsook Cicero, M. Antoninus, et cetera, niet voor fraaie gedachten over het zijn, het wezen en de eigenschappen van God? Wat leren ze niet over het regeren der wereld en de goddelijke voorzienigheid? Hoe grondig denken zij niet over de belangrijkste morele waarheden? Wat trekken zij uit vele natuurkundige waarnemingen niet voor belangrijke en bruik-

bare conclusies? Kan men met betrekking tot dit punt weigeren om Cicero, Plinius en anderen, in bepaalde passages te bewonderen? Hoe nadrukkelijk scherpen velen de deugd in! Welke drijfveren weten zij niet op te zoeken en voor te houden! En hoe bundig bewijzen zij niet de wonderbare wegen en oordelen van God, doordat zij ons de menigvuldige gebeurtenissen der mensen in hun geschriften voor ogen stellen! Een opmerkzame en nadenkende lezer vindt in de geschriften der Ouden een wijdlopig veld waarop hij de fraaiste bloemen kan verzamelen, wanneer hij deze bedoeling om ze te lezen medebrengt. Een Grotius, een Derham, een Houtteville en anderen, bewijzen zulks in geschriften van hun aard. Anderen, zoals de exegeten van de heilige boeken, hebben ze met het beste succes nodig. Waarom zou niet ook de geestelijke redenaar zich op dit veld wagen en daar nuttige dingen kunnen verzamelen, die hem bij zijn voordracht buitengewoon van pas komen? Kan hij bijvoorbeeld niet het onderscheid van de natuur en de genade daaruit duidelijk bewijzen? Kan hij niet door de voorbeelden van de meest wijze heidenen aanduiden, dat het aan zichzelf overgelaten verstand in het geheel niet de veiligste gidsster der mensen kan zijn? Zouden sommigen de klassieke schrijvers in dit licht bekijken, dan zouden zij hen hoger achten dan zo maar een bron van Latijnse en Griekse woorden, oude gebruiken, et cetera, waarvan zij dan aannemen dat zij ze aan de kant mogen leggen wanneer zij niet in het smerige schoolstof mogen werken.

Woorden zijn voor een toekomstige geestelijke redenaar een schat die hij in zijn macht moet hebben. De grondigste gedachten en kwesties verliezen oneindig wanneer ze in ellendige en duistere woorden zijn ingekleed. Ze verliezen in geschriften net zoals in de mondelinge voordracht. Om nu aan goede woorden en edele uitdrukkingen rijk te worden en een naïeve welsprekendheid te verwerven, kan de toekomstige geestelijke redenaar in het lezen en de daarmede verknoopte nabootsingen der klassieke schrijvers een uitgelezen gelegen-

heid vinden. Niemand versta ons zo, alsof wij zouden willen dat hij Latijnse, Griekse of Hebreeuwse, Chaldaïsche, Arabische passages herkauwt en zich daardoor bij het onwetende gepeupel het aanzien van een zeergeleerde heer verwerft. Dit zij verre van ons. Een dergelijke onnuttigheid is hoogst afkeurenswaardig[2] en geheel tegengesteld aan de grote bestemming van een geestelijke redenaar. Strijdt het, naar ons inzicht, met de waarde van geopenbaarde waarheden om op de kansel de laagste taal van het smerige gepeupel, belachelijke uitdrukkingen, waardeloze spelen van het vernuft, lege uitroepen, et cetera, te gebruiken, zo kunnen wij nog minder een mengelmoes van dode talen billijken en aanprijzen, die onder duizend toehoorders door niet één verstaan worden en derhalve door hen tot hun stichting kunnen worden aangewend. Onze mening heeft hier op iets geheel anders betrekking. Wij zullen ons nader verklaren. Zoals in de boeken der klassieke schrijvers, naar de bekentenis van alle verstandige critici[3], een ware en natuurlijke welsprekendheid heerst en uit dergelijke meesterstukken geleerd kan worden, zo geloven wij ook, dat een geestelijke redenaar, die zonder welsprekendheid niets is, ze kan en moet lezen met de bedoeling om zijn ganse uitdrukking en welsprekendheid daarnaar vorm te geven. Daaruit kan hij het beste leren hoe hij duidelijk en helder zonder kruipend en vulgair te zijn; hoe hij verheven zonder bombastisch; hoe hij vol nadruk zonder stijf en naar de thans vigerende smaak en uitdrukking esthetisch te worden, moet schrijven en spreken. Zoals gene meesters in het Grieks en Latijn schreven, zo moet zich deze in het Duits beijveren te spreken. Daardoor zal zijn uitdrukking natuurlijk en fraai worden. Bootsten Herodotus, Thucydides, Plato en Demosthenes de vader der dichters - Homerus - na, om fraai te schrijven; vormde Cicero door het lezen, vertalen en nabootsen van de Grieken zijn schrijfwijze en werd daardoor de grootste redenaar van de Romeinen; konden vele Britten en

[2] "strafbar".
[3] "Kunstrichter".

Fransen door een gelijk middel een voortreffelijke welsprekendheid bereiken: waarom zouden dan Duitse redenaars door het lezen en de daarmede verknoopte vertalingen en nabootsingen van de Grieken en Latinisten niet hetzelfde doel kunnen bereiken? Wanneer wij onszelf niet alle vernuft, alle genie volledig ontzeggen, moet men mijn stelling de ruimte geven. Ook alle voorbeelden van grote redenaars bevestigen die ruimschoots. Het kost niet veel moeite om zulks uit hun uitdrukking en wendingen te onderkennen.

Een verdere noodzakelijke werkzaamheid van de toekomstige geestelijke redenaar is het, zijn bedachte kwesties en woorden op een natuurlijke wijze te leren ordenen. Zonder goede ordening blijven de fraaiste gedachten in een duistere verwarring. Ze lijken op een chaos waaruit niemand gemakkelijk wijs kan worden en er de bedoeling van de redenaar uit kan afleiden. Heerst ze echter in een redevoering, dan is ze voor de opmerkzame toehoorder een draad van Ariadne. Ze vergemakkelijkt het begrijpen en vasthouden van de voorgedragen waarheden. Ze doet ze gelijken op een fraai schilderij waarin bedenksel, ordening, tekening, houding, kleuring, et cetera, met elkander om de voorrang strijden. Wil de toekomstige geestelijke redenaar dergelijk werken leveren, dan moet hij niet alleen de wetten der redekunstenaars kennen, doch ook veel en ijverig eraan werken om gaandeweg een bepaalde bedrevenheid te bereiken. Voor beide doeleinden kan hij de klassieke schrijvers gebruiken. Bij velen van hen vindt hij allereerst de juiste en op de aard der kwesties gegronde leerstellingen. Plato, Aristoteles, Tullius, Quintilianus, om over anderen maar te zwijgen, hoeven slechts genoemd te worden. Dan zal men zien, dat ik niet zonder grond spreek. Hij ontwaart verder, in de werken der Ouden, de fraaiste meesterstukken. Demosthenes en Cicero blijven immer onnavolgbaar fraai, en de ingewoven redevoeringen bij de geschiedschrijvers moeten wij, omwille van hun kunst en schoonheid, altijd bewonderen. Uit gene kan nu de jonge redenaar de belangrijkste regels leren; uit deze echter zien, hoe de Ouden ze

navolgden, en zich bij zijn werkzaamheden hun voorbeeld tot verstandige nabootsing voor ogen stellen. Hij kan eraan ontlenen welke aspecten hij wijdlopig kan uiteenzetten, en welke hij slechts hoeft aan te stippen; waar en hoe men bewegen, ontroeren, ja, soms ook donderen moet. Hoe machtig dringt Demosthenes zijn Atheners binnen? Hoe geweldig stuurt Cicero zijn Romeinen? Zou men zulken niet lezen om hun hun kunstgrepen te ontfutselen? Dit kan echter niet anders geschieden dan wanneer men hen voegzaam en doelmatig leest, zich hun ordening en wendingen op de juiste wijze eigen maakt en ze bij zijn redevoerige werkzaamheden steeds in gedachten heeft. Daardoor wordt ons hun wijze om te denken, om te schrijven, om een kwestie nu eens in dit, dan weer in dat gezichtspunt voor te stellen, ongemerkt tot eigendom en wij zullen ons over de klasse van algemene redenaars ver heentillen.

Zoals het direct hierop volgend een niet algemene plicht van eeniedere redenaar is om zijn oogmerk immer op de omstandigheden van de tijd, de plaats, de personen, et cetera, te richten en zijn voordracht naar dezen af te meten, zo moet ook de geestelijke redenaar geloven dat hij nimmer tegen deze regels van het verstand mag zondigen, doch bij de keuze van zijn aangelegenheden steeds op de genoemde nevendingen moet letten. Reeds het gezonde verstand leert eeniedere mens de juistheid van deze aanmerking. En de ervaring, ook wanneer die niet zo uitgebreid is, zal ons voorbeelden in gedachten brengen waar de belangrijkste plicht, op het onjuiste tijdstip ingescherpt, de verstandigheid van de redenaar verdacht maakt en de onwil van de toehoorders jegens hem opwekt. Wij zullen het geval stellen, dat er in een land waar een zeer wijze, rechtvaardige en geliefde vorst gestorven is, iemand als redenaar zou moeten optreden. Hij zou in zijn ganse verhandeling over niets anders dan vreugde spreken en zijn toehoorders daartoe opmonteren. Zou deze redenaar dan op een genegen gehoor kunnen rekenen? Ik betwijfel het zeer. En zo verhoudt het zich in duizend

soortgelijke gevallen. Kortom, de verstandigheid moet een geestelijke redenaar nimmer verlaten wanneer hij iets goeds wil stichten, doch al zijn handelingen leiden en aansturen. Om deze reden laat zich de juistheid van onze stelling ook door de voorbeelden van grote geestelijke redenaars versterken. Wij kunnen nieuwere bekendmaken: ene Von Mosheim, ene Jerusalem, ene Saurin, ene Tillotson verdienen deze eer. Onder de Ouden is Chrysostomus voortreffelijk. Tot slot hebben zelfs de godgeleerde boden van onze Heiland, van wie wij redevoeringen opgetekend vinden, deze grote regel der verstandigheid gekend en opgevolgd. Wie weet niet, dat Petrus, dat Paulus, bij verschillende gelegenheden zulks gedaan hebben? Is het dus veroorloofd, verstandig, nuttig om in deze voetstappen te treden, dan mag de toekomstige geestelijke redenaar slechts de meesterstukken van deze grote mannen vlijtig lezen, om te zien waarop het daarbij aankomt. En waar vindt hij zulks veelvuldiger dan in de werken der Ouden? Homerus heeft de eerste en oudste onder de nog voorhanden zijnde proeven geleverd. Voert hij Kalchas, de nestor, sprekend aan, dan zijn hun redevoeringen zo kunstig en de omstandigheden zo aangemeten, dat een Dionysus van Halicarnassus hem hogelijk bewondert. En hoe verstandig betoont Demosthenes zich niet? Hoe voorzichtig handelt niet Tullius in zijn redevoeringen? Zelfs vele van zijn brieven kan men, met betrekking tot dit punt, niet genoegzaam bewonderen. Hoe fraai, hoe vleiend weet hij niet een voordracht in te richten om waarheden voor te dragen waarmede hij de toehoorders of lezers wel zeer beledigd zou hebben, wanneer hij ze minder zinrijk had voorgedragen. Wil dus de geestelijke redenaar van dergelijke mannen de kunst afleren en zich eigen maken, dan mag hij slechts hun geschriften, die in de ogen van de kenner altijd fraai en voortreffelijk blijven, vlijtig lezen en er verstandig over nadenken. Dit zal van groter nut voor hem zijn, dan een hoeveelheid droge aanwijzingen der redekunst en homilies te lezen.

Tot slot moet de toekomstige geestelijke redenaar de aangelegenheden die hij fortuinlijk gevonden heeft, die hij goed en verstandig geordend, die hij in fraaie en uitgezochte woorden ingekleed, die hij ook overeenkomstig zijn omstandigheden bevonden heeft, aan een vergadering van toehoorders voordragen, opdat ze op hun gemoederen de passende indruk maken. Op deze voordracht komt tenslotte alles aan, en de Ouden hielden die voor de grootste en moeilijkste bezigheid van iedere redenaar. Daardoor verkregen zij de grote macht waarover wij versteld staan, terwijl daarentegen heden ten dage de mensen grotendeels net zo onaangedaan uit onze vergaderingen komen als zij erin waren gegaan. De redenaar dus, die in de toekomst aangrijpend wil spreken, moet trachten dit machtige voordeel te verkrijgen. Hij moet niet slechts, voordat hij zich aan deze levenswijze wil wijden, precies bij zichzelf nagaan of hij de natuurlijke vaardigheden, zoals een goede, duidelijke en gewinnende taal, een vruchtbaar vernuft, een fortuinlijk geheugen, een sterke inborst, een fatsoenlijke vrijmoedigheid, et cetera, bezit. Doch het belang en de invloed ervan vereisen tevens, dat hij deze vaardigheden steeds meer vormgeeft, door een vlijtige oefening sterkt, daarbij zijn kennis vergroot en al deze fraaie gaven door geloof, gebed en deugd heiligt. Enkele voordelen kan hem, bij deze bezigheid, ook het lezen van de klassieke schrijvers verschaffen, aangezien hij uit dezen ziet hoe de grote redenaars het deden, dat zij zulke beheersers der volkeren werden. Het lezen van hun redevoeringen echter is hierbij niet genoeg. Want hoe fraai ze op zich ook zijn, zoveel meer verliezen ze toch, aangezien wij ze niet door hun meesters zelf horen voordragen. Daar bewonderden de Rhodesiërs de voortreffelijke redevoering van Demosthenes, die deze voor Ktesiphon had gehouden en aan Aeschinus had voorgelezen. Alleen moest deze, zelf zijn tegenstander, daarbij zeggen: Hoeveel meer zoudt gij haar bewonderd hebben, wanneer gij toehoorders van zijn voordracht zoudt zijn geweest? Hij meende derhalve, dat een redevoering ophoudt het

meesterstuk van haar schrijver te zijn, wanneer een ander die voordraagt. Derhalve mogen wij ook niet geloven dat wij, zuiver door het lezen van de redevoeringen, deze sterkte der actie zullen verkrijgen. Het is dus nodig dat een toekomstige redenaar voor zijn ganse vorming ook andere werken der Ouden zorgvuldig leest, en zich de opgetekende regels aanmerkt die zij met die bedoeling inscherpen. Hierin kan hij bevinden hoe ijverig en onvermoeid bijvoorbeeld een Demosthenes werkte, om zich bepaalde gebreken af te wennen. Hierin ontwaart hij, wat de oude redekunstenaars van een goede en aangename houding van het lichaam leren en hoe noodzakelijk en voordelig die voor de redenaar is. Hieraan ziet men, hoe gene onvergelijkelijke meesters iedere uitdrukking door de stem, de gelaatsuitdrukking en overige bewegingen een dusdanig gewicht wisten te geven, dat zelfs gezworen vijanden daardoor buitengewoon aangegrepen werden. Zouden jonge redenaars dergelijke passages lezen, hun uiterlijk daarnaar trachten te vormen en met slimheid, overeenkomstig de waardigheid van hun verheven waarheden, na te bootsen, dan zouden zij ook op dit punt een soort volkomenheid bereiken en dientengevolge grote voordelen daardoor gewinnen.

Hier wilden wij enkele tegenwerpingen bejegenen, en in hun beantwoording op ons onderwerp meer licht ontsteken. Alleen zien wij, dat wij te wijdlopig worden en willen daarom slechts nog de volgende opmerking maken. Namelijk, dat de jonge redenaar, wanneer hij de klassieke lezers voor zijn doel wil lezen, zulks op een gans andere wijze moet doen dan de jongeling op lagere scholen pleegt te lezen. Zich de juiste vorming van zijn kunst in te denken, zich uit te drukken en zijn wendingen nu eens zo, en dan weer anders in te richten, moet bij deze bezigheid zijn grote oogmerk zijn. Hij moet ze derhalve in zijn ganse samenhang en met gevoel lezen; derhalve ook de benodigde hulpmiddelen, om ze te begrijpen, in zijn greep hebben. Want zonder deze zal hij zich er vergeefs aan wagen. Hij moet midden in deze arbeid ook aan een verstandige

aanwending en nabootsing van de fraaiste passages denken, en zich aangelegen zijn om bij iedere voorvallende gelegenheid het schone, het edele ervan, voorzichtig en verstandig in te vlechten. Is hij overigens, ongeacht wie hij is om de naam van een geestelijke redenaar met recht te kunnen voeren; is hij van nature daartoe geboren om door passende vlijt in de wetenschappen, en oefening meer daartoe gevormd, en door een ware en verstandige vroomheid belevendigd, dan zal hij in zijn vlijtig uitgewerkte redevoering een smaak tonen die hem spoedig achting, liefde en vertrouwen in de borst van zijn toehoorders oplevert.

Wij moeten afbreken, al zien wij ook, dat ons geschrift meer op een onvolkomen tekening dan op een uitgekristalliseerd schilderij gelijkt. Tijd en ruimte, waarin wij zijn ingesloten, verbieden ons om meer te zeggen wat tot betere verheldering, duidelijker bewijs, et cetera, nodig zou zijn. Derhalve willen wij slechts de aanleiding nog aanvoeren waarom wij deze pagina's hebben opgesteld, en wel in het Duits[4] hebben opgesteld. Beide geschiedde op uitdrukkelijk verlangen van de roemrijke en zorgzame ouders van twee huidige, waardige en niet onbekwame jongelingen, die tot nu toe op ons gymnasium de schone wetenschappen als toehoorders van de openbare voorlezingen ijverig bedreven hebben en thans, in het roemrijke voornemen, hun studies op academies voortzetten, en vastbesloten zijn om hun vaderstad te verlaten. Dezen zijn

Johann Adam Oberdorfer,

de enige zoon van de eerbare meester Johann Kaspar Oberdorfer, zeer geziene burger en van Weisbecken[5], en

Elias Theodor Hetzling,

de oudere zoon van de zeer gestrenge, zeer voorname en in de kunst ervaren heer Heinrich Theodor Hetzling, bijzitter van uw

[4] Vertaling onzeker. Betekent ook: 'gewoon', 'populair'.

[5] "des Ehrbaren Mestr. Johann Kaspar Oberdorfers, wohlgelittenen Bürgers und Weisbeckens einziger Sohn". De zin is grammaticaal onduidelijk.

lofwaardige Hansgerecht, burger en apotheker. En zij willen niet eerder uit de muren van ons Regenburg gaan, dan dat zij hun en onze vererenswaardigste macenaten en waardevolste medeburgers openlijk hebben aanbevolen. Zij zullen te dien einde, nadat de eerste de stelling dat de vroomheid voor een jongeling die zich aan de godgeleerdheid wijdt, bij voorkeur nodig is; en de tweede de waarheid dat de natuurlijke geschiedenis een vereerder van de heelkunde de sterkste drijfveren voor vroomheid voor ogen stelt, in Latijnse redevoeringen naar vermogen bewezen heeft; elk in een Duits gedicht de goedgunstigheid van hun voorname beschermheren prijzen, en zich dan beijveren om zich aan hun verdere hulde en goedheid, alsook aan de liefde en het welwillen van alle overige burgers aan te bevelen. Zulk loffelijk voornemen willen wij met deze pagina's aanduiden, en wij hopen dat de hoge en voorname verzorgers en behoeders van ons gymnasium, alsook alle overige vrienden en liefhebbers der schone wetenschappen, deze feestelijke handeling met hun tegenwoordigheid zullen vereren.

Regensburg, 21 april 1765.

